
ЖУРНАЛІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС МИРНИХ ЗІБРАНЬ: ПРАКТИЧНИЙ ПОРАДНИК

Виконуючи свою роботу, журналісти нерідко потрапляють на мирні зібрання. Збори, мітинги, демонстрації, пікетування, походи – палітра таких зібрань може бути широкою. Втім, їх об'єднує те, що всі такі заходи проводяться мирно, без зброї і для вираження особистої, громадянської або політичної позиції.

Правове регулювання порядку проведення мирних зборів в Україні не є деталізованим, оскільки такий порядок наразі регулюється тільки нормою ст. 39 Конституції України, тлумаченням Конституційного Суду України щодо завчасності повідомлення владних органів про мирне зібрання (рішення КСУ від 19.04.01 р. № 4-рп/2001), а також певною мірою – ст.ст. 185-1, 185-2 Кодексу про адміністративні правопорушення, які регулюють відповідальність за порушення в проведенні мирних зібрань.

Окремий закон про мирні зібрання в Україні відсутній (хоча відповідні проекти вносилися у ВР) і тому досі тривають дискусії про **необхідність законодавчого захисту**.

У ЯКИХ ВИПАДКАХ МАСОВЕ ЗІБРАННЯ ВВАЖАЄТЬСЯ НЕЗАКОННИМ?

Стаття 39 Конституції України описує право громадян на проведення мирних зборів, про проведення яких заздалегідь попереджені орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування. Обмеження на проведення мирних зборів встановлюються судом.

Можна виділити два види мирних зібрань з проблемною легітимністю:

- 1) зібрання, про проведення яких завчасно не повідомлено відповідні органи,
- 2) зібрання, заборонені судом в порядку ст. 182 Кодексу адміністративного судочинства* (але все ж проведені всупереч рішенням суду – явно нелегітимні). При проведенні зібрання першого виду його організатора можуть притягнути до відповідальності за ст. 185-1 Кодексу про адміністративні правопорушення (штраф від 170 до 425 грн.), а при проведенні нелегітимного зібрання другого виду вже може наставати кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення (від штрафу в 850 грн. до позбавлення волі на 3 роки).

* Не плутати з Кодексом про адміністративні правопорушення (КпАП): за останнім кодексом державні органи притягують до відповідальності осіб, що вчинили адміністративні правопорушення, а за Кодексом адміністративного судочинства (КАСУ) громадянин або юридична особа добивається через адміністративний суд поновлення свого права, ймовірно порушеного органом влади або місцевого самоврядування.

Під час мирного зібрання журналіст може потрапити у конфліктну ситуацію.

Які ситуації можуть виникати і що робити?

РОЗГЛЯНЕМО 10 НАЙПОШИРЕНІШИХ ПРОБЛЕМ

1. Співробітники міліції (або інші особи) не пускають журналіста до місця, де відбувається мирне зібрання
2. Учасники мирного зібрання заперечують проти їх фото чи відеофіксації
3. Учасники мирного зібрання фізично перешкоджають журналістові здійснювати професійну діяльність
4. Міліціонери не реагують на неадекватну поведінку учасників мирного зібрання, які заважають працювати журналістам, та інші порушення під час мирного зібрання
5. Правоохоронці відмовляються представлятися
6. Співробітники міліції перешкоджають збирати інформацію, проводити фото- та відеофіксацію зібрання

7. Міліціонери забороняють фотографувати чи знімати їх
8. Міліція відмовляється від коментарів
9. Учасники мирного зібрання або міліціонери демонструють хамство у спілкуванні із журналістом
10. Журналіст потрапляє у зону, де відбувається штовханина, бійка

ПОРАДИ ВІД ЕКСПЕРТІВ ПАРТНЕРСТВА «ЗА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ»

ПРОБЛЕМА № 1: СПІВРОБІТНИКИ МІЛІЦІЇ (АБО ІНШІ ОСОБИ) НЕ ПУСКАЮТЬ ЖУРНАЛІСТА ДО МІСЦЯ, ДЕ ВІДБУВАЄТЬСЯ МИРНЕ ЗІБРАННЯ

«...Міліція чи охорона заходів не всюди пускає, навіть з бейджем чи посвідченням. Є зони, визначені організаторами як недоступні для ЗМІ»

«...Мене не пускали на територію біля адміністративних будівель, де буцімто проводилися якісь роботи (полив, обрізка дерев)»

«...Інколи працівники МВС, які вистроєні ланцюгом, не пропускають журналістів. Останній раз я бачив це під Верховною Радою»

Для початку необхідно звернути увагу на підтверджуючі документи журналіста. Зазвичай, аби відрізнити журналіста від учасника мирного зібрання, міліціонер (або визначена організатором особа, відповідальна за підтримання порядку під час його проведення) вимагатиме журналістське посвідчення.

Посвідчення має містити фото журналіста, підпис уповноваженої особи ЗМІ, в якому працює журналіст, відбиток печатки юридичної особи, до якої належить відповідне ЗМІ.

Фрілансерам для підтвердження власного журналістського статусу рекомендовано вступати в журналістські професійні об'єднання й використовувати їхні членські квитки. Бейдж або професійна апаратура (камера тощо) можуть бути не визнані достатнім підтвердженням належності їх володільця до журналістів.

Другим важливим аспектом є місце проведення мирного зібрання.

Якщо зібрання проводиться на приватній території (орендований або належний на праві власності організатору зібрання стадіон, земельна ділянка, павільйон чи інше приміщення), то у власника (володільця) такої території є явно більше прав, аби визначати кого допускати / не допускати на таку територію і на яких умовах. Теоретично мирне зібрання може бути проведене на приватній території, на яку ніхто, крім учасників зібрання, не був допущений (в т.ч. журналісти), але тоді вказане зібрання ризикує отримати критичні відгуки в ЗМІ. Допуск представників одних ЗМІ й у той же час недопуск інших може розглядатися як дискримінація (але журналістів можуть попросити реєструватися заздалегідь і правомірно не допустити тих, хто цього не зробив).

У разі проведення мирного зібрання **біля будівель Верховної Ради, Кабміну, Адміністрації Президента** та інших місць перебування (зокрема тимчасового) охоронюваних осіб, обмеження щодо пересування (місця перебування) можуть виникати на підставі вимог військовослужбовців Управління державної охорони (за п. 3 ст. 18 ЗУ «Про державну охорону органів державної влади України і посадових осіб» дані військовослужбовці спільно з міліціонерами мають право «не допускати громадян на окремі ділянки місцевості та об'єкти, вимагати від них залишатися на конкретних місцях або залишити їх»). Такі вимоги не є постійними і залежать від обстановки в певний час та потреб державної охорони з огляду на факт перебування або відсутності охоронюваних осіб поблизу місця мирного зібрання, кількості охоронюваних осіб і т.д. (тобто вичерпного переліку випадків запровадження обмежень тут бути не може). Тому мотиви вимог УДО не завжди є очевидними, але вони зазвичай однакові щодо журналістів й учасників мирного зібрання (окрім питання заборони фото-, відеофіксації певних елементів будівлі держоргану, бо така вимога зазвичай висуватиметься до журналістів) і її потрібно виконувати.

На практиці непорозуміння іноді виникають з працівниками міліції через недостатнє розуміння багатьма з них суті професії журналіста. При їх виникненні рекомендуємо **знайти старшого з відповідної групи міліціонерів**, який імовірноше буде більш компетентним за своїх підлеглих, і спробувати розв'язати питання з ним.

ПРОБЛЕМА №2. УЧАСНИКИ МИРНОГО ЗІБРАННЯ ЗАПЕРЕЧУЮТЬ ПРОТИ ЇХ ФОТО- ЧИ ВІДЕОФІКСАЦІЇ

*«...Учасник мирного зібрання відмовився фото-
графуватися для статті...»*

Щодо проведення зйомки під час мирного зібрання, то зйомка конкретного учасника такого зібрання регулюється ст. 307 Цивільного кодексу, яка передбачає: *«Згода особи на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку припускається, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру»*. Це означає, що згоди на зйомку в учасника мирного зібрання запитувати **не потрібно**, але його зйомка має бути припинена, якщо він висловить заперечення проти її проведення. Винятком з цього правила є вчинення особою діянь, що мають явні ознаки правопорушення. У цьому випадку потреба фіксації факту ймовірного правопорушення переважає право відповідної особи на приватність. Також необхідно враховувати, що **панорамну зйомку** мирного зібрання загалом (або великої його частини) **не можна трактувати як зйомку конкретної особи**, оскільки конкретних учасників зібрання на панорамній зйомці проблематичніше впізнати (як і обставини їхньої участі в зібранні: в що одягнені, яка зачіска, з ким спілкуються, чим безпосередньо зайняті в конкретний момент).

ПРОБЛЕМА №3. УЧАСНИКИ МИРНОГО ЗІБРАННЯ ФІЗИЧНО ПЕРЕШКОДЖАЮТЬ ЖУРНАЛІСТОВІ ЗДІЙСНЮВАТИ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

«...Бувало, що нападали "тітушки", які хотіли розбити камеру, не дати знімати напади на інших журналістів та активістів. Часом нападають чиновники чи якісь невідомі люди, що намагаються завадити знімати їх або якусь подію, яка відбувається»

При перешкоджанні проведенню зйомки необхідно чітко повідомити про свій журналістський статус (по-можливості показати посвідчення) і, якщо перешкоджання не припиниться – зафіксувати докази перешкоджання (фото-, відео-, аудіозаписами, взяти контакти осіб, які можуть виступити свідками, пошукати наявні поблизу камери відеоспостереження магазинів, банкоматів і т.д.).

Перешкоджання законній професійній діяльності журналіста (наприклад, законному проведенню зйомки) може розглядатися як діяння з ознаками злочину за ст. 171 КК України. Щоб ініціювати кримінальне провадження щодо нападника, потерпілий чи інша особа, яка має достатньо інформації про ймовірне протиправне діяння, має подати заяву про напад до територіального підрозділу МВС (з описом його обставин, бажано вказівкою на докази та проханням інкримінувати нападнику ст. 171 КК).

«Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається» (ч. 4 ст. 214 КПК України).

«...Дуже часто "доброзичливці" намагаються немовби "випадково" закрити мені видимість, аби окремі фрагменти зібрання не можна було зняти на фотокамеру. Не менш заважають і "ненавмисні" удари ззаду, підштовхування "під руку"»

Вказані спроби прихованого перешкоджання зйомці є важко доказовими в контексті кримінального провадження, оскільки всі сумніви в кримінальному процесі трактуються на користь підозрюваного.

В указаних випадках варто голосно зробити зауваження відповідній особі, а також обирати місце зйомки таким чином, аби не потрапляти в тисняву. В тисняві факт перешкоджання залишиться непоміченим або журналіст зазнає нападу, оскільки буде сприйнятий за представника однієї зі сторін конфлікту.

ПРОБЛЕМА №4. МІЛІЦІОНЕРИ НЕ РЕАГУЮТЬ НА НЕАДЕКВАТНУ ПОВЕДІНКУ УЧАСНИКІВ МИРНОГО ЗІБРАННЯ, ЯКІ ЗАВАЖАЮТЬ ПРАЦЮВАТИ ЖУРНАЛІСТАМ, ТА ІНШІ ПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС МИРНОГО ЗІБРАННЯ

«...Під час акції "Вставай Україно" в Києві у травні виникла суперечка з міліціонерами, які ніяк не реагували на те, як військова машина давила людей в центрі столиці»

ПРОБЛЕМА №5. ПРАВООХОРОНЦІ ВІДМОВЛЯЮТЬСЯ ПРЕДСТАВЛЯТИСЯ

ПРОБЛЕМА №6. СПІВРОБІТНИКИ МІЛІЦІЇ ПЕРЕШКОДЖАЮТЬ ЗБИРАТИ ІНФОРМАЦІЮ, ПРОВІДИТИ ФОТО ТА ВІДЕОФІКСАЦІЮ ЗІБРАННЯ

«...Біля Адміністрації Президента міліціонер свідомо не давав можливості піднести диктофон ближче до спікера. Рациональних причин для цього не було – протест був дуже спокійним, спікер не порушував нічого».

В усіх наведених вище випадках ми рекомендуємо:

- 1) знайти старшого серед відповідної групи міліціонерів і розв'язувати питання з ним;
- 2) наполягати на тому, щоби міліціонер представився, посилаючись на ч. 2 ст. 5 ЗУ «Про міліцію»;
- 3) фіксувати відповідну поведінку міліціонерів за допомогою зйомки чи запису;
- 4) збирати контакти свідків події;
- 5) записати ідентифікуючі ознаки відповідних міліціонерів, якщо такі є (номери жетонів, символи на погонах тощо).

Якщо не вдалося вирішити питання зі старшим групи міліціонерів, то зібрана інформація (п.п. 2-5 вище) може бути використана для оскарження діянь міліціонерів у Департаменті внутрішньої безпеки Міністерства внутрішніх справ (або суді, якщо діяння міліції прямо чи опосередковано спричинили майнову шкоду, тілесні ушкодження і т.д.).

ПРОБЛЕМА №7. МІЛІЦІОНЕРИ ЗАБОРОНЯЮТЬ ФОТОГРАФУВАТИ ЧИ ЗНИМАТИ ЇХ

Як було зазначено вище, кожна особа може заборонити зйомку конкретно себе на мирному зібранні (ст. 307 ЦКУ). Але з метою фіксації ймовірного правопорушення журналіст може зняти міліціонера-порушника. Крім того, нагадуємо, що панорамна зйомка мирного зібрання в цілому не є зйомкою конкретної особи.

ПРОБЛЕМА №8. МІЛІЦІЯ ВІДМОВЛЯЄТЬСЯ ВІД КОМЕНТАРІВ

«...Іноді зіштовхуєшся з небажанням міліціантів щось пояснювати»

Рядовий міліціонер не має обов'язку (і навіть чіткого права) щодо надання коментарів до події, до якої він залучений. Відповідні коментарі можна спробувати отримати в старшого відповідної групи міліціонерів, а в разі їх неотримання – від прес-служби відповідного територіального підрозділу МВС.

ПРОБЛЕМА №9. УЧАСНИКИ МИРНОГО ЗІБРАННЯ АБО МІЛІЦІОНЕРИ ДЕМОНСТРУЮТЬ ХАМСТВО У СПІЛКУВАННІ ІЗ ЖУРНАЛІСТОМ

Лайка і погрози журналістам з боку порушників можуть розглядатися як прояв дрібного хуліганства (ст. 173 КпАП). Погроза вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися її здійснення, має ознаки складу злочину за ст. 129 КК.

Тому бажано зафіксувати інформацію про факт вчинення таких діянь (див. вище п.п. 1-5 до проблем 3-5) і (якщо порушення вчинюється учасниками мирного зібрання) звертатися до міліціонерів з проханням скласти на порушників протокол за ст. 173 КпАП або (якщо порушення вчинюється міліціонерами) звертатися до Департаменту внутрішньої безпеки МВС або прокуратури (п. 1 Перехідних положень КПК).

ПРОБЛЕМА №10. ЖУРНАЛІСТ ПОТРАПЛЯЄ У ЗОНУ, ДЕ ВІДБУВАЄТЬСЯ ШТОВХАНИНА, БІЙКА

Варто заздалегідь планувати свій маршрут у місці проведення мирного зібрання, щоби не потрапляти в бійку або штовханину. Якщо журналіст все ж потрапив у неї необхідно голосно й чітко повідомити про свою належність до журналістів і безсторонність у конфлікті та спробувати вибратися з такої зони.

При виникненні проблемних ситуацій на мітингах чи демонстраціях журналісти можуть звертатися за правовими консультаціями на гарячу лінію ІМІ:
(050) 447 70 63 (в робочий час)

З питань організації та проведення мирних зібрань на гарячу лінію Партнерства «За свободу мирних зібрань»:
(066) 756 00 26 (в робочий час)

З приводу порушень з боку працівників міліції – до Департаменту внутрішньої безпеки МВС:
(044) 256 16 56,
адреса: 01024, м. Київ, вул. Богомольця, 10
e-mail: issd@email.ua

Брошура із порадами для журналістів щодо здійснення професійної діяльності під час мирних зібрань підготовлена Партнерством «За свободу мирних зібрань» спільно з експертами Інституту масової інформації та Центру інформації про права людини. Фахові коментарі для брошури надавалися на основі проведеного опитування серед журналістів у жовтні-листопаді 2013 року.

УКРАЇНСЬКИЙ НЕЗАЛЕЖНИЙ ЦЕНТР
ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

www.ucipr.org.ua
тел. (044) 592 98 31

сторінка в

ГРОМАДСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО
«ЗА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ»

piket.helsinki.org.ua

ВІДРОДЖЕННЯ

Цю публікацію підготовлено
за фінансової підтримки
Міжнародного фонду «Відродження».
www.irf.ua